

ELS INTENDENTS DE CATALUNYA EN EL REGNAT DE CARLES III

Dr. Eduard Escartín i Sánchez

La Intendència de Catalunya en aquest període.

La Intendència del Principat com ha quedat palesament demostrat (1) era la pionera de les peninsulars, i en categoria era d'exèrcit i dins aquestes, la millor remunerada. Però també la nostra institució gaudié de certes peculiaritats estructurals que des bell antuvi es mantingueren al llarg del segle sense que li afectessin les modificacions que es succeïren.

La intendència catalana fou creada el 1713, cinc anys abans de la primera ordenança general d'intendents del 4 de juliol del 1718 (2); quan en el 1721 es suprimiren les intendències de província, la de Catalunya, amb totes les altres d'exèrcit continuaren.

El tema central és que a l'ordenança del 1718 com la del 1749 (3) s'ordena que l'intendent fos el corregidor de la ciutat capital de la intendència; tot i que no fou l'únic cas en determinats períodes, Barcelona mai no tingué com a corregidor a l'intendent. Aquesta fou una situació de "facto" que es perllongà des de Felip V a Ferran VII i diem "de facto", car no hem trobat cap disposició eximent de la regla general.

Entre 1749 i 1766 la Intendència assolí el seu desenvolupament màxim en estar gairebé arreu d'Espanya i tenir les funcions de corregidor de la capital unides a les d'intendent. Però al començament del regnat de Carles III per ordre del 13 de novembre del 1766 es separen el corregiment de la intendència.

L'excès de funcions denunciada per Campomanes "la mole de los negocios les oprimía" i opina que "solo las gestiones derivadas del corregimiento sobran para ocupar y atosigar a la persona más diligente y dotada" (4) juntament amb els avalots de l'abril d'aquell any, en la causa dels quals es veié greus mancances de l'administració municipal, determinaren la nova separació de càrrecs atribuint a l'intendent d'una manera genèrica els afers d'Hisenda i Guerra i als corregidors Justícia i Policia o Foment.

- 1.- Per un estudi global de la intendència de Catalunya, vid. E. ESCARTIN *La intendencia de Cataluña en el siglo XVIII* (tesi doctoral) Barcelona 1974, i el resum amb el mateix títol a Cuadernos de Historia, núm. 9 Madrid, 1978.
- 2.- Ordenanza de 4 de julio de 1718 para el establecimiento e instrucción de intendente y para el Tesorero General y pagadores y contadores de los ejércitos y provincias. Madrid, 1718.
- 3.- Ordenanza de 13 de octubre de 1749 para el restablecimiento e instrucción de intendentes de provincia y ejército. Madrid, 1749.
- 4.- GONZALEZ ALONSO, *El corregidor castellano*. Madrid, 1970, p. 250.

La política dels Borbons en matèria d'administració territorial sofrí d'una ambigüetat fonamental en no decantar-se clarament per cap dels dos agents principals de l'administració civil a les províncies: l'intendent i el corregidor. Durant el segle XVIII són contínues les oscil·lacions en treure o donar atribucions a aquests dos magistrats, tenint present que les que es treien a un es donaven a l'altre. Les ordinacions del 1718 i 1749 i la supressió del 1721 i l'ordre del 1766 ja esmentades són prou significatives.

La intendència catalana es mantingué al marge d'aquesta oscil·lació i en la seva relació amb el seu competidor nat, el corregidor, mantingué una total separació i de fet les qüestions de Justícia i Policia estigueren gairebé totes en mans d'aquest. L'intendent a Catalunya no pogué mai ésser corregidor de Barcelona potser perquè el corregidor era ensems el governador militar, càrrec que ocupaven militars d'alta graduació.

Però si això representava una minva en les atribucions de l'intendent, comparat amb altres col·legues hispànics, en canvi malgrat el que manaven les ordinacions de què els subdelegats dels intendents havien d'ésser els corregidors, l'intendent de Catalunya pogué nomenar alguns subdelgats que no fossin corregidors, començant pel propi corregiment de Barcelona, càrrec que sempre fou ocupat per un jurista (5). Cal afegir també que l'intendent era el segon personatge de la jerarquia administrativa a Catalunya després del Capità General i tenia grau de mariscal de camp, i per tant estava per sobre dels corregidors barcelonins malgrat podien tenir el grau de tinent general. (6)

a) Propis i Arbitris.

A l'època de Carles III, una de les principals innovacions que conegué la jurisdicció dels intendents fou l'ordre del Secretari d'Hisenda marquès de Squilace creant el 30 de juliol del 1760 la "Contaduría de Propios y Arbitris" (7).

Una de les mesures més importants del govern de Carles III fou el control de les hisendes municipals que representava un progressiu control dels ajuntaments. L'objectiu d'aquesta mesura era el d'evitar abusos de les administracions municipals controlades per les oligarquies econòmiques, i que en el cas de Catalunya s'havia fet més important degut al règim municipal impositat per la Nova Planta (8).

La política interior que dissenyà Squilace i que es continuà després amb més prudència un cop desaparegut de l'escena política, tenia com a principal objectiu la liberalització de la vida econòmica a fi de crear més riquesa. Per assolir aquesta fita era necessari simplificar al màxim el sistema fiscal, eliminant tota mena d'impostos essent substituïts per la Única Imposició, que era l'extensió del Cadastre català a toda Espanya (9).

Aquesta política de simplificació féu un primer pas amb el decret de Propis i Arbitris. No es tractava de suprimir totalment els arbitris o fer una operació desamortitzadora confiscant els propis. El que es cercava amb aquesta disposició ho expressava en Dou en dir que administren

5.- Per la qüestió dels subdelegats vegi's MERCADER J: *Felip V i Catalunya*, Barcelona, 1968, pp 138-140 i 24.- Sobre aquest Capità General i Catalunya, vegis, VICENTE, J.F. de, *El Marqués de la Mina, su mandato en Cataluña* (tesi doctoral) Universitat de Barcelona, 1986.

6.- L'intendent baró de la Linde en 1786 protestava al Consell de Castella perquè a la Guia de Forasteros impressa a Barcelona, en la Junta superior de Govern, apareixia en tercer lloc darrera el Capità General i el Regent de l'Audiència, quan li pertocava ésser el segon Arxiu de Simancas, (A.G.S.) Secretaria de Hacienda Leg. 559.

7.- Institut Municipal d'Història (I.M.H.) Política Real y Decretos, 1760. Imprès del Reial Decret del 30 de juliol de 1760.

8.- MERCADER, J. op cit i J.M. TORRAS RIBE. *Els municipis catalans de l'Antic Règim. 1453-1808*. Barcelona, 1983, p. 143 i ss.

9.- E. ESCARTIN, *El Catastro catalán, teoría y realidad*. Pedralbes. núm. 1 Barcelona (1981) pp 253-266.

bé els recursos locals, un cop cobertes les necessitats es podria alleugerir la càrrega fiscal o hi haurien “los sobrantes que son uno de los medios más poderosos para ayudar eficazmente al fomento de la industria nacional” (10).

En el preàmbul del decret s'assenyala “que la falta de Propios que generalmente tienen las ciudades, villas y lugares de estos mis reinos para sus precisas dotaciones han obligado a solicitar en todas sus urgencias facultades para imponer sobre los Abastos y otros géneros comerciales ciertos derechos con título de Arbitrios, hipotecándolos a los censos que sobre ellos se han tomado” (11). Aleshores per aconseguir una recta administració d'aquests recursos, es creà una “Contaduría de Propios y Arbitrios” depenent però del Consell de Castella i que havia de fer anualment un informe de comptes, càrregues i redencions que es facin a les finances municipals.

Els encarregats de controlar els pobles a les diverses províncies eren els intendants i per fer això s'havia d'utilitzar l'administració financera, depenent del Secretariat d'Hisenda i que l'intendent dirigia a la província, “siendo los intendants de ejército y provincia a quienes S.M. por su integridad y conocimiento tiene fiado el cuidado de la Policía y Gobierno en lo correspondiente a los asuntos respectivos a los manejos de Hacienda y Guerra en que por sus propios oficios deben tener conocimiento del Estado de los pueblos y de sus respectivas provincias, quiere S M que la tengan también en sus Propios y Arbitrios...” (12).

Les autoritats municipals havien de conferir anualment el resum de l'administració dels Propis i Arbitris segons la dotació o patró que el Consell de Castella haguès fet pel poble. Aquests comptes havien d'ésser tramesos en el termini d'un mes un cop acabada l'anualitat a l'intendent el qual mitjançant un “ramo” o secció de la seva contaduria de Província li donaria el “finiquito” o els hi faria unes objeccions que els Ajuntaments havien d'aclarir en el termini d'un mes; de no fer això l'intendent podia procedir contra les autoritats. Els resultats definitius dels exercicis municipals s'havien d'enviar a la Contaduria de Madrid.

Aquest decret que lligava estretament els ajuntaments i també l'intendent quant a disposar de diners sense permís previ era per tant fortament centralitzador. L'intendent solament podia autoritzar despeses extraordinàries de 100 rals com a màxim. Tota quantitat superior havia d'ésser autoritzada pel Consell de Castella previ informe de l'intendent.

Malgrat tot, aquesta fiscalització de la vida municipal a Catalunya fou molt difícil degut al gran nombre de municipis i el poc personal de què es disposava per aquesta tasca. El 1766 l'intendent Castaños informava al Consell de Castella que a la Contaduria de la Província solament s'havien examinat i “arreglado” els comptes de 399 pobles des del 1761 sobre els 1857 pobles del Principat en aquell moment (13).

Cal remarcar com l'intendent mitjançant aquesta disposició està a les ordres del Consell de Castella o sigui del govern ordinari pel que toca a “Propios y Arbitrios” i ensem continuava essent el representant de l'Hisenda estatal.

Com a resum podem dir que amb aquest ordre els municipis catalans a l'època de Carles III, passen a ser més controlats pel poder central car el control financer és més coercitiu i s'extén a tots els municipis i per tant més efectiu que el dels corregidors per la via governativa i que afectava especialment la vila o ciutat cap de corregiment.

10.- DOU, Ramón Lázaro de *Instituciones del Derecho Público General de España con noticia del particular de Cataluña y de las principales reglas de Gobierno en cualquier estado*, 9 vol. Madrid, 1800-1803, Vol. III, p. 256.

11.- Vid. nota 7.

12.- *Ibidem*, *Ibidem* art. V.

13.- A.G.S. Secretaría de Hacienda, Leg 429.

b) Reial Patrimoni.

L'Intendent era successor del Batlle General del Reial Patrimoni, institució que fou abolida en suprimir-se els furs catalans al final de la guerra de Successió. Però els furs, usatges i costums favorables a les regalies i tots els drets del Reial Patrimoni dels antics reis d'Aragó passaren a la jurisdicció de l'Intendent que conservava les mateixes atribucions que el desaparegut magistrat (14).

Tan bon punt començà el regnat de Carles III es tornà a insistir per ordre d'Hisenda del 10 de juny del 1760, que els intendants "deben conocer y proceder privativamente en todo lo perteneciente al Real Patrimonio en la misma forma que lo ejecutaba el Baile General, con arreglo a las nuevas leyes y ordenanzas y conservando siempre aquellas regalías antiguas autoridad y facultades que tuvo el Baile General y había recaído en los intendants". També es precisa que els intendants han de restablir i conservar tant les regalies com els drets i rendes del Reial Patrimoni, sense que l'Audiència s'hi oposés i aquesta ha d'enviar tots els expedients i causes en que hi hagi interessos del Reial Patrimoni o Rendes Reials (15).

El creixement d'ingressos del Reial Patrimoni fou constant en la segona meitat del segle, fruit del zel dels intendants. Des del punt de vista estructural les funcions del Intendent com a Batlle General conegueren una important transformació a partir de l'1 de febrer del 1778. Abans d'aquesta data els intendants al Principat podien efectuar establiments de regalies menors i concessions enfitèutiques.

La major part d'aquests establiments són d'aigua per regar, per molins, permís d'establiment de molins, forns, fondes, tabernes, notaries de pobles, construcció de fàbriques, explotació de mines i algun pont (16).

Els establiments es feien a nom de l'intendent reconeixent el domini reial i per això es pagava una entrada i un mòdic cens anual i s'obligava també al lluïisme a cada canvi de titular.

A partir de l'1 de febrer del 1778 li fou retirada a l'intendent la facultat d'atorgar establiments i de gravar les rendes del Reial Patrimoni; no serviren de res les representacions de l'intendent interí fent palès que era més fàcil pels pobles i particular del Principat poder resoldre tot el referent als establiments a Barcelona (17).

Aquestes al·legacions foren rebutjades i des d'aquella data la funció de la intendència quant a formació de l'expedient de concessió o establiment i el corresponent dictamen romandrà igual, però la decisió final o decret d'establiment la prendrà la Secretaria d'Hisenda de Madrid.

c) Rendes Generals i "Resguardos".

En el regnat de Carles III el creixement econòmic i especialment del tràfic comercial produïren un augment de les rendes generals o de duanes, així com un major consum dels productes de monopoli, o rendes estancades, entre les que destacava el tabac.

Aquest increment del pes de les rendes generals i estancades en el conjunt dels ingressos de la Reial Hisenda al Principat arribà a superar a les rendes provincials encarnades en el Cadastre (18).

14.- BRANCHART, Vicente, *Tratado de los Derechos y Regalías que corresponden al Real Patrimonio en el Reino de Valencia y de la jurisdicción del Bailie General.*, 3 vols, Valencia, 1784-1786, Vol I, p. 85 i 93 notes 30 i 31.

15.- *Ibidem*, *Ibidem*, p. 139.

16.- A.C.A. Intendencia I/48 f 301.

17.- *Idem*, *ibidem*, I/56 f. 114 i Dou op cit VOL II, p 450.

18.- E. ESCARTIN, *El Catastro catalán, teoría y realidad*, Pedralbes, I, (1981) p. 262. El 1750, les Rendes Generals produïen 1.854.535 rals i el 1785. 20 milions de rals.

Tot això es traduí en un més gran protagonisme dels administradors provincials de les rendes (Generals, Tabac, Salines) i dels diferents monopolis, arribant a formar juntes presidides per l'intendent.

El motiu principal d'aquestes juntes era la repressió del contraban i del frau contra aquestes rendes que gravaven sobretot el tràfic comercial de determinats productes. Podem afegir també a aquests impostos el de la Bolla que fins al 1770 taxava la compra-venda de teixits.

Els guardes de les rendes reials, "resguardos" formaven unes patrulles anomenades "rondas" (19) que del 1718 fins al 1761 foren unes 17, que eren pagades en parts iguals per la renda de les salines, la de duanes i la del tabac.

El 10 de maig del 1761 es destinaren tres companyies per "rondas" de fusellers de 120 homes cada una i reclutades entre voluntaris catalans. Al acabament de la guerra (1763) foren llicenciats per por a què es fessin contrabandistes, degut a la migradessa de les pagues i el coneixement que tenien del terreny (20).

Tot i que les guardes eren per totes les rendes inclosa la Bolla, l'intendent feia vigilar especialment les rendes del tabac i la de duanes, enviant uns inspectors (visitadors) per comprovar l'actuació de les "rondes" de repressió del contraban.

El 26 d'octubre del 1767 Castaños creà una ronda general d'inspecció, per a vigilar si les altres rondes complien amb el seu deure, perquè es sospitava certa inactivitat.

En la lluita contra els contrabandistes no s'arribà a cap solució definitiva a l'època de Carles III, ans al contrari es reforçà el contraban degut a la major vitalitat econòmica del país. Una de les causes de la poca diligència dels escamots de guardies de les rendes, és que els grups de contrabandistes cada cop eren més nombrosos i decidits, arribant a fer front als guardies. En 1773 es proposà per part de l'intendent que els escamots o "rondes" fossin substituïts per quatre batallons militars (21). El 1777 l'intendent baró de La Linde creà una primera policia marítima, en fer construir a Barcelona dos falucas "para el resguardo de todas las rentas por el mar" (22).

Els intendants de Carles III.

a) Contamina.

L'intendent José de Contamina durant el regnat de Carles III exercí molt poc temps el seu càrrec, ja que ho fou entre 1759 i el 9 de gener del 1763, data de la seva mort.

Els tres anys del seu mandat en el període carolí, no són gaire significatius per aquest intendent que ho era de Catalunya des del 1744, i que en morir era centenari o poc li faltava (23).

Aquest intendent pertanyé a la èlite administrativa que contribuï a consolidar el règim borbònic de la Nova Planta a Catalunya. En efecte mentre Contamina serví el Principat des del 1718 amb algunes interrupcions, es passà de les guerrilles del Carrasquet a l'absència d'exèrcit, i quietud pública del període de les guerres d'Itàlia, especialment quan les guerres al Piemont (1743-1748).

19.- La composició de les rondes, nominalment era d'1 tinent, 2 caporals i 6 guàrdies. Vid A.G.S. Secretaría de Hacienda. Leg. 2228.

20.- A.G.S. Secretaría de Hacienda, leg 1767.

21.- Vid. nota 19.

22.- A.C.A. Intendencia, l/51 f. 67.

23.- Per la biografia d'aquest i els altres intendants, vid E. ESCARTÍN, *Los intendentes de Cataluña en el siglo XVIII. Datos biográficos en Historia Social de la Administración Española, Estudios sobre los siglos XVII y XVIII*. Barcelona, 1980 p. 260-265.

José de Contamina nasqué a Contamina (Saragossa) entre 1660 i 1670. Fou col.laborador de Patiño, i especialment de l'intendent Sartine, sempre en tasques administratives de l'exèrcit i de relacions entre aquest i el món civil. Des del febrer del 1718 estigué destinat a Catalunya com a comissari ordenador de l'exèrcit, i llevat de les expedicions d'Oran (1732) i d'Itàlia (1743), sempre treballà en afers de la intendència catalana, essent nomenat el 28 de novembre del 1732 intendent honorari i substituint l'intendent Sartine en les seves absències. El 1744 en morir l'esmentat Sartine, Contamina esdevingué intendent però interinament fins al 1750 en què ho fou en propietat; finalment se li atorgà els honors de Conseller de Guerra.

El mandat de Contamina es desenvolupà sota el comandament, gairebé absolut d'un dels capitans generals més característics i amb més forta personalitat del segle XVIII, el Marquès de la Mina (1742-1767) (24).

Sembla però que Contamina no tingué cap topada amb el cantellut militar justament a l'inrevès de l'Audiència.

El 1759 l'intendent com a segona autoritat del Principal col.laborà a les ordres de Mina a l'èxit de la visita de Carles III y Maria Amàlia.

Entre aquesta data i la fi del 1762 el més notable de la activitat de Contamina fou la resposta als tres qüestionaris del 1760, 1761, 1762 enviats pel Marquès de Squilace sobre l'estat de l'administració al Principat. En aquest qüestionari (25) es capta la gran influència del ministre italià que només era Secretari d'Hisenda en 1761, i en canvi es vol informar no solament dels assumptes de l'administració de finances, sinó que demana informació sobre l'Església, l'exèrcit, l'administració municipal, la conducta dels corregidors i propostes de candidats per a bisbe, corregidor o intendent. És ben palès, doncs, que Squilace era com un superministre que invadia competències que li eren alínees, com la Justícia, la governació i l'estat de l'exèrcit.

Resumint aquest informe podem senyalar que en el camp eclesiàstic s'observa uns quants bisbes malalts que no s'ocupen de les diòccsis, i les eternes baralles entre canonges i bisbe que determinaren que en 1761 el bisbe de la Seu d'Urgell, Francisco Catalán s'hagués anat a viure a Tremp. Cal destacar també que l'assistència als pobres corresponia a l'Església, perquè en fer l'elogi del bisbe de Vic, Bartolomé Sarmentero diu "cuya vida es ejemplar y se distingue en la caridad con los pobres" (26).

Quant als corregidors, la principal crítica que se'ls hi fa és l'absentisme i la impunitat que genera la condició militar d'aquests que impideix que se'ls pugui demanar responsabilitats per les qüestions civils.

Pel que toca als Ajuntaments es denuncia que en els llocs on els regidors no són vitalicis sinó per nomenament de la Audiència, les persones representatives no volen ser-ho, en canvi "recaen estos encargos en sujetos menos acomodados, y no bien intencionados que los adquieren por empeños y regalos" (27). A les capitals de corregiments on els regiments són vitalicis la crítica radica en què els regidors propietaris no se n'ocupen, i els que de fet exercien els càrrecs eren uns substituïts que ho fien pel guany que es pogués treure, car no reben sou. Els propis i arbitris són tractats de passada i és una lloança interessada pel marquès de Squilace quan diu que degut al decret del 30 de juliol del 1760 seràn molt millor administrats. Per últim s'assenyala que no hi han gairebé Pòsits, pel blat a Catalunya.

24.- Sobre aquest Capità General i Catalunya, vegis, VICENTE, J.F. de, *El Marqués de la Mina, su mandato en Cataluña* (tesi doctoral) Universidad de Barcelona, 1986.

25.- La reproducció del qüestionari del 1761 i un comentari dels seus apartats a E.ESCARTIN, *Aspectos de la Administración provincial española bajo el Marqués de Squilace, la respuesta del intendente Contamina sobre la provincia de Cataluña en Historia Social de la Administración Española* (op cit) pp 269-287.

26.- Idem. Ibidem p 283.

27.- Idem. Ibidem p 284.

En respondre a les preguntes sobre els impostos o rendes reials (provincials, generals i estancades) l'intendent diu que tot va molt bé; el que és lògic perquè aquest capítol és del seu domini.

Finalment respecte a l'exèrcit diu que no han milícies a Catalunya, i que en les tropes aquarterades es nota l'absentisme de caps militars en els seus llocs de destí, preferint viure a Barcelona.

b) Castaños.

Juan Felipe de Castaños y Urioste neix a Portugalete el 25 de juny del 1715 però el seu llinatge prové de Galdamès prop de Valmaseda (28). És pare del general Castaños, vencedor de Bailén. Abans d'arribar a Barcelona havia estat intendent de l'exèrcit expedicionari d'Itàlia (1744-1748) i després, de l'expedició de Portugal (1761).

El 20 de gener del 1763 fou nomenat intendent de Catalunya. Durant el seu mandat a partir del 1770 hagué de demanar freqüents llicències per malatia.

Castaños fou l'únic intendent separat del càrrec el 1776 acusat d'irregularitats financeres, i abans de la seva absolució (1780) morí el 24 d'agost del 1778 a Valls on és enterrat.

En l'activitat d'aquest intendent destacaríem la seva actuació com a president de la Junta Particular de Comerç de Barcelona i Consolat, aconseguint per aquests institucions el 1763 l'edifici de la Llotja fins aleshores destinat a usos militars i començà les obres de la actual façana.

Però potser l'actuació més destacada de Castaños fou en el període precedent a la crisi del maig del 1773, coneguda com l'"avalot de les quintes".

La lleva o "reemplazo" de l'exèrcit al segle XVIII féu de transició entre dos sistemes, o sia entre el sistema de l'antic règim, el voluntariat i el del servei militar obligatori, que en aquella centúria es concretà pel sistema de sorteig o "quintas" del nombre de soldats necessaris entre tots els mossos en edat militar entre 17 i 36 anys que no tinguessin exempció.

A Espanya durant el segle s'utilitzà ambdós sistemes, podent ésser substituït el sistema de les "quintas" pel del voluntariat. Les ordenances militars del 1741, 1746 i 1762 tot i proposant el mètode de les "quintas" per la lleva, autoritzà que un cop calculat el nombre de soldats que corresponia a cada província, aquestes poguessin fer una lleva de voluntaris, o un cop fet el sorteig substituïr els sortejats per voluntaris (29).

A Catalunya fins al 1773 es seguí el sistema dels voluntaris, o el que era el mateix el de quints substituïbles per voluntaris. Fins i tot quan el 1734 es crearen els regiments de milícies provincials que eren un exèrcit territorial no professional i que no podia sortir del límit de la província que aleshores era molt més extensa que ara, a Catalunya no es crearen aquestes unitats. El sistema català de milícies era el somatén que les autoritats utilitzaven molt poc per por a sublevacions o alteracions de l'ordre.

Catalunya, però, no era alièna a la composició de l'exèrcit espanyol, deixant de banda la fabricació de vestuari, armament, material de transport, etc., i també que era el lloc d'enrolament a Espanya de regiments de voluntaris estrangers, procedents de Baviera, Suïssa, Flandes, Itàlia, el Principat contribuí el 1744 amb dos regiments de fusellers que sumaven 1.500 homes que en acabar la guerra foren llicenciats, i en el 1761 succeí el mateix. També hi havien quatre batallons d'infanteria lleugera sempre la guarnició al Principat, la companyia de 140 homes de Roses, la de guarda-boscors reials, la tropa catalana d'Amèrica, el batalló d'artilleria del departament i els

28.- La biografia de Castaños en loc cit nota 23 p. 262-263. Castaños també fou intendent de Mallorca (1754-1758), de Galícia (1758-1760) i Aragó (1760-1763).

29.- CARRERA PUJAL, Jaime, *Historia política y económica de Cataluña, siglos XVI al XVIII*. Barcelona, 1948 vol I p. 462.

regiments de cavalleria i dragons de Roselló i Tarragona, que estaven de guarnició a Nàpols, però que feien la lleva a Catalunya. Tot això sumava set batallons sense comptar les escuadres del Batlle de Valls que feien tasques paramilitars. Aquesta enumeració que acabem de fer és un resum del que l'assemblea dels representants dels corregiments exposà el 17 de gener del 1773 en un memorial al rei (30) perquè no s'apliqués el sistema de quintes.

En efecte, les ordenances del 1770, les clàssiques Reials Ordenances de Carles III, preveïen que es fes la lleva per sorteig o pel sistema de reclutes voluntaris. El contingent anual l'havia d'establir l'intendent, tenint en compte la població masculina de 17 a 36 anys. En cas de sorteig, l'intendent vigilava que es constituïssin les juntes locals de reclutament que havien de presidir el sorteig, la reunió de tots els sortejats a la capital del corregiment, i també presidia la "Junta Provincial de Agravios" que dictaminava sobre les reclamacions referents al sorteig, exempcions, inutilitats, etc.

Mentre es pogué realitzar la substitució abans esmentada, les quintes no produïren cap problema. Però en arribar a la secretaria de guerra el compte de Ricla, militar de la noblesa aragonesa, que procedia de la Capitania General de Catalunya, que havia exercit durant cinc anys, les coses es complicaren, perquè a la tardor del 1772 decidí aplicar el sistema de quintes pur, a partir dels padrons de població i sense acceptació de substituïts.

En arribar aquest punt és quan comença la meritòria e intel·ligent tasca de l'intendent Castaños per evitar l'aplicació de les quintes, car tenia la justificada temença de què es produïrien fortes commocions populars. La primera reacció de Castaños a l'ordre del 29 de setembre sobre les quintes l'envià el 17 d'octubre a Ricla, demanant que no s'apliqui les quintes a Catalunya "ya que es más repugnante en esta Provincia que en otras por inusitado, que su situación marítima y terrestre, su industria y afición a las armas si se les deja manejar con su traje y método aproximado" (31). Després proposà convocar als municipis per aconseguir uns substituïts de bona qualitat i conclou sàviament "la buena política aconseja atemperar los medios cuando se asegura el fin".

Acte seguit Castaños convocà per iniciativa seva una assemblea de tot el Principat a Barcelona, composta per un regidor de cada capital de corregiment i la vall d'Aran, i set representants del corregiment de Barcelona. El 17 de gener enviaren al rei per via de guerra un memorial (32) en el que segurament Castaños intervinguè i en el que es demanava la possibilitat de substituir als quintos que ho desitjessin per voluntaris, que, i aquí està la novetat, els pobles gratificarien, a més de la paga del rei.

Els motius al·legats són una veritable defensa de les característiques o elements diferencials de Catalunya, basats en dos línies argumentals: el superior desenvolupament econòmic i major nivell de vida dels catalans en comparació amb els altres pobles d'Espanya, i l'aversion pel servei forçat innata a l'esperit català. No cal dir que la primera línia fou la més aprofundida. Es remarca que les quintes forçoses feien un gran mal a la agricultura i per extensió al comerç, els oficis i les fàbriques. Explica l'extensió de la vinya, les indianes, l'exportació a Amèrica, els catalans instal·lats a Galícia, substituïnt els estrangers en les pesqueries, i per últim es demostra com en 30 anys la recaptació per duanes s'ha duplicat, i amb molt bon criteri argumenta que això enforteix el Rei i l'Estat.

També al·leguen que paguen més impostos directes o provincials que tots els altres estats de l'antiga Corona de Aragó junts, i per tant "que como se distingue de las demás provincias en lo gravoso de sus tributos, logro alguna distinción en el servicio del sorteo". També recorden els serveis militars amb voluntaris, que ja hem enumerat abans i com a Catalunya no passà res el 1766.

30.- A.G.S. Guerra Moderna leg 5137.

31.- Idem, ibidem, Carta de Castaños al comte de Ricla del 17 d'octubre del 1772.

32.- Idem, ibidem, Memorial al rei, 17 de gener del 1773.

Quant al natural rebuig al servei militar tenim dues frases molt significatives “adictos los catalanes a la profesión que han abrazado por elección, miran con aversión otro cualquier género de vida que les desvie de ella... Solo en un punto se observa, es por lo general una particular uniformidad en su modo de pensar que es el mirar con desagrado cualquier servicio forzado, i reforçant la idea del nivell de vida i del caràcter gracies al trabajo subsisten i se mantienen con la decencia proporcional a su clase, tanto en la urbanidad de su trato, como en el aseo de sus casas y convinencia de mesa y cama, y no sabría convivir sin rubor en igual y tal vez inferior grado con otros de condición más humilde”.

Castaños acompanyà el memorial amb una proposta de gratificació dels voluntaris basada en un augment del Cadastre d'1 diner per lliura, el que permetria recaptar 58.677 rals que cobririen les despeses de 200 reclutes anuals. Per últim demanava que es consideressin les forces de guarnició de voluntaris catalans, al Principat, com aportació a les quintes car és un país exposat als atacs dels moros i al contraban.

El memorial fou somès a informació del fiscal del Consell de Guerra tinent general O'Reilly, el qual es pronuncià negativament, basant-se en què des del 1770 la quota de soldats assignada al Principat encara no ha estat completada pel sistema de voluntaris. Però l'argument més decisiu fou el que els catalans volien ésser diferents i que ja se'ls afavoria prou donant-los els contractes de vestuari de l'exèrcit, i que València i altres regions també tenien comerç, indústria i agricultura i no protestaven (33).

Finalment el 28 de febrer del 1773 el Capità General interí de Catalunya comunicà a l'intendent i altres autoritats que el rei havia rebutjat aquestes propostes, i vol que es faci el sorteig sense subrogacions i no vol “hacer distinción de unas provincias a otras, sino que se cumpla la ley que ha prescrito generalmente para todas”.

El 27 de març encara la Diputació o Assamblea dels Corregiments intentà canviar la decisió però fou en va.

El 22 de març es comunicà a l'intendent que el Principat devia reclutar 558 homes.

L'1 d'abril sortiren ja els primers pasquins contra el reclutament i les autoritats anunciaren mesures punitives contra els seus autors i al mateix temps feren circular contrapasquins.

Com a cloenda de l'actuació de Castaños, el 18 d'abril, setze dies abans de l'esclat de l'avalot escrivia al Comte de Rícla “no equivoqué el propósito meses ha, y aún adelanté política contra él”, però no va ésser escoltat i encara creu que es pot arreglar la situació “pues pocas clases son la cabeza de esta idra en esta capital que la bajarían con poca gracia o facultad de la junta de provincia” (34).

Degut als aldarulls a Barcelona i altres indrets del Principat el sorteig no es pogué celebrar el 4 de maig, es féu l'11 de juny després de fer sortir l'exèrcit al carrer, també cal consignar l'emigració a França de sis mil joves en edat militar.

El setembre del 1716 Rícla concedí a Barcelona, el lloc més conflictiu, allò que Castaños havia proposat deixar al lliure albir de les autoritats locals, fer el sorteig o substituir-los per voluntaris amb aportació de l'augment d'un terç del Cadastre per pagar-los.

Per últim aquest sistema el 1777 a petició de l'intendent interí baró de La Linde, fou extès a tot el Principat.

Mentre l'intendent Castaños, que havia tingut raó prematurament, i que no s'alinià amb el parer del seu superior, el maig del 1776 fou suspès en el seu càrrec pel jutge de Residència Nicolàs de Pineda, vingut amb plens poders de Madrid (35). El motiu eren unes irregularitats financeres

33.- Idem, ibidem.

34.- Idem, ibidem, Carta de Castaños al Secretari de Guerra del 18 d'abril del 1773.

35.- A.C.A. Intendencia, I/58 f. 1.

en la fabricació i suministraments d'artilleria, malgrat tot, Castaños no fou empresonat i se'l autoritzà a retirar-se a Poblet, morint, com ja hem dit, abans de la seva absolució dels càrrecs formulats.

c) El baró de La Linde.

Manuel Antonio de Terán y Alvaro de los Rios era natural de Cabezón de la Sal, on nasqué el 15 d'octubre del 1719. Era "hidalgo" per part materna i paterna, en 1768 fou investit cavaller de Santiago (36). Com a comissari de guerra col·laborà amb el Virrei de Navarra comte de Gages en la construcció de camins reials i manteniment de la "Acequia imperial"; en 1774 amb categoria de Comissari Ordenador fou nomenat Contador de l'Exèrcit i Principat de Catalunya. El 29 de setembre del 1776 substituï al cessat Castaños, des d'aquesta data fins al 1785 fou intendent interí. Aleshores fou nomenat en propietat en arribar Pedro López de Lerena amic de La Linde a la secretaria d'Hisenda, essent jubilat el 24 de maig del 1789 a resultes dels rebomboris del pa de febrer del 1789 ja en el regnat de Carles IV.

Durant el seu mandat destacaríem una obra que li valgué el públic agraïment de l'Ajuntament de Barcelona el 23 de setembre del 1789 un cop cessat "Agradecido debe estar todo este público a la apreciable obra que a impulso del celo de Vuestra Señoría acaba de concluirse de las Minas, Abañales, que por debajo del rio Besos absorbe el agua para la seguridad del servicio de la Acequia Real y Condal..." (37).

Francisco de Zamora també en parla de la mina de Montcada i deia en 1787 "en el rio Besos hay dos presas y la nueva mina que se ha hecho de dos años a esta parte por disposición del caballero intendente barón de la Linde..." (38). En realitat aquestes obres havien començat el 1777 arran de les inundacions del Besós a la tardor d'aquell any, que destrossaren els molins reials i recs, es decidí fer una mina sota el riu per alimentar el rec reial augmentant el seu cabdal.

L'obra fou feta sota la inspiració i direcció de l'intendent car les obres no es feien per contrata per tal d'ajustar al màxim els preus. Les despeses pressupostades a l'inici dels treballs pujaven a 350.000 rals, però al dos anys ja havien superat aquesta quantitat. El 1785 les despeses sumaven 877.359 rals dels quals 521.639 havien estat aportats per l'Hisenda reial i l'Ajuntament de Barcelona amb diners procedents dels sobrants de l'administració del monopoli municipal de la carn; l'aportació estatal era, però més important que la municipal. La resta de la quantitat fou aportada pels "porcionistes" o beneficiaris de part dels guanys dels molins reials, pels propietaris dels molins particulars, i els propietaris de terres per on passés el canal i el gremi d'hortelans. Sembla que els particulars foren renuents a pagar i es derivaren alguns processos (39), però la Linde no aturà les obres.

Un altre camp on destacà l'activitat intencional fou el de la Junta Particular de Comerç des d'on impulsà una relació de tots els partits de Catalunya, amb informacions de tipus social i econòmic que poguessin ésser útils a la Junta "para que pueda proceder el reparo de lo que ha destruido la ignorancia y a promover y perfeccionar los establecimientos que existen". El títol d'aquesta obra era el "Discurso sobre la Agricultura, Comercio e Industria con inclusión de la consistencia y estado en que se halla cada partido o vegería de las que componen este Principado y de la consistencia antigua y moderna de Cataluña" (40); aquest treball l'intendent el presentà

36.- A.H.N. Ordenes. Santiago, Expediente 8034 i E. ESCARTIN, *Datos biográficos* pp. 263-265. El 29 de maig del 1768 li concedí el títol de baró pel fur d'Aragó sense cap jurisdicció i amb la denominació de baró de La Linde, nom d'un punt prat o acotament rodó anomenat així i pertanyent al seu heretatge. Vid. A.H.N. Consejos. Títulos y Grandezas. Libro 2283 fol. 50-52.

37.- A.G.S. Secretaria de Hacienda. Leg 561 (1792).

38.- ZAMORA, Francisco de, *Diario de los viajes hechos en Cataluña*, Barcelona, 1973, pp. 403-404.

39.- A.G.S. Secretaria de Hacienda. Leg 560 (1777-1781).

40.- Obra inèdita. Vid Gran Enciclopedia Catalana Vol 4, Barcelona 1973 p. 415.

com a propi però amb la col.laboració “del muy docto y erudito anticuario P. Jaime Caresmar” que en realitat era l'autor (41). No hem d'oblidar que el premostratense el 1780 ja li havia dedicat, per ésser l'impulsor, la famosa “Carta al barón de La Linde” o “Disertación histórica sobre la antigua población de Cataluña en la Edad Media” (42).

Amb totes aquestes activitats no és estrany que en cessar com a intendent i com a president de la Junta de Comerç, aquesta el definís com a il.lustrat: “en el concepto en que ha estado siempre de que la infatigable aplicación e ilustrado celo de vuestra señoría no le permitieron perder instante que no se ocupe en los asuntos del Real Servicio y bien del Estado” (43).

Bastant amargat i amb una reducció considerable de sou, en concepte de jubilació, es retirà a Saragossa on el 1792 tot fent un balanç de la seva vida sol.licitava un augment de la pensió, no sabem el resultat de la petició, però podem assegurar que en cas afirmatiu ell no en gaudí car morí el 9 de març del 1793 a la ciutat de l'Ebre.

En una consideració global dels intendants del Principat a l'època de Carles III podem dir que s'acompleixen les característiques principals dels intendants durant tot el segle, i ja assenyalades per mi. Petita noblesa del nord d'Espanya, fins i tot trobem el clàssic basc col.locat a l'administració (Castaños). Tots acaben el seu mandat a la intendència catalana, que era de terme, i es confirma l'eficiència d'aquests funcionaris, tot i que un fou expedient, però amb posterior absolució, i l'altre és el que més s'acosta al prototipus del servidor il.lustrat de la monarquia absoluta.

Quant a funcions els intendants no eren totpoderosos i estaven molt limitats pel Capità General i el control dels diners per part del govern de Madrid, amb tot constituïen l'element més modern de l'administració reial a Catalunya.

41.- Vid. nota 37.

42.- CARESMAR, J, Carta al baró de La Linde ed. de J. REGLA, Barcelona 1959.

43.- Loc. cit. nota 37.